

Ө.Б. Кенже, А.Е. Битемирова, А.Ү. Үсенбай, Г.Е. Туймебаева

Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті,
Шымкент, Қазақстан

(E-mail: azi_93missfunny@mail.ru, bitemirova1960@mail.ru,
ayash.usenbaj@bk.ru, tgulimzhan@bk.ru)

Педагогикалық университет студенттерінің шет тілі кәсіби коммуникативті құзіреттілін қалыптастыруда CLIL ерекшелігін зерттеу

Аңдатпа. Заман талабына сай қазіргі педагогикалық жоғары оқу орны қызметінің маңызды бағыттарының бірі – өз кәсіби саласында шет тілін тиімді пайдалана алатын мамандарды даярлау. Зерттеу жұмысының мақсаты – мазмұн мен тілдік кіріктірілген оқыту (CLIL) арқылы педагогикалық университет студенттерінің шет тілі кәсіби коммуникативті құзіреттілігін (ШТККК) қалыптастыру мақсатында әзірленген авторлық моделінің тиімділігін негіздеу. Осыған сәйкес, ғылыми жұмыста коммуникативті құзіреттілік тұжырымдамасы қарастырылып, ШТККК қалыптастырудың маңыздылығы және CLIL технологиясының ерекшелігі зерттелді. Сонымен қатар, шет тілінде кәсіби қарым-қатынаста сөйлеу құзіреттілігінің негізгі компоненттері анықталып, соның негізінде бағалау критерийлері сипатталған. CLIL студенттерінің кәсіби салада ағылшын тілінде қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыру мақсатында оқыту процесін ұйымдастыру моделі ұсынылған. Білім беру жүйесіне кіріктірілген тәсілді енгізудің ең тиімді және танымал әдістеріне мазмұндық және тілдік кіріктірілген оқытудың үлгілері жатады. Мұнда шет тілі «кәсіби білім беру мен білімді қалыптастыру құралы» ретінде әрекет етеді.

Сондай-ақ, мақалада пәндік-тілдік кіріктірілген оқыту арқылы жоғары оқу орны студенттерінің шет тілі кәсіби коммуникативтік құзіреттілігін қалыптастыруға бағытталған авторлық моделін енгізу нәтижелері берілді. Деректер алдын ала және пост-эксперимент нәтижелерінен алынған жазбаша мәліметтерден және бақылау барысындағы ауызша деректері бар эксперименттік оқыту үрдісіндегі зерттеулерден алынды. Органикалық химия сабақтарында CLIL оқыту мен оқудың тиімділігі кейбір салдарларды талқылау арқылы салыстырылды және бағаланды. Ғылыми жұмыста CLIL оқыту ағылшын тілін орта деңгейде меңгерген химия студенттері арасында оқудың оң нәтижелеріне әкелді деген қорытындыға келеді.

Түйін сөздер: CLIL технологиясы, кіріктірілген оқыту, коммуникативті құзіреттілік, шет тілі құзіреттілігі, тілдік емес мамандық, химия, кәсіби құзіреттілік.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-6895-2023-145-4-121-134>

Кіріспе

Экономикалық, саяси және әлеуметтік салаларда болып жатқан жаһандық өзгерістер жалпы білім беру жүйесіне, оның ішінде жоғары оқу орындарына тікелей әсер етуде және өзгерістердің жылдам қарқыны ғылыми-педагогикалық қоғамдастықтың өзекті мәселелерінің бірі – мамандардың жаңа буын моделін қалыптастырудың жолдары мен құралдарын іздеу болып табылады. Сол себепті, Қазақстанның әлемдік білім кеңістігіне кіруі шет мемлекеттердің өкілдерімен кәсіби байланысты дамытуды қажет етеді. Елімізде

университеттік білім белсенді, өзіне сенімді, ізденімпаз, іскер және жаңашыл мамандарды дайындауға ықпал етуі керек.

Н.Ә.Назарбаевтың 2017 жылғы 31 қаңтардағы Қазақстан халқына жолдауында, Ұлт Көшбасшысы еліміздің адами әлеуетінің сапасын арттыруды басты басымдықтардың бірі ретінде белгілеп кетті. Тұңғыш Президенттің айтуынша, білім беру жүйесі - адам әлеуетінің сапасын арттыруда шешуші рөл атқарады. Бәсекеге қабілетті мамандарды дайындауға арналған оқу бағдарламалары сыни тұрғыдан ойлау қабілеті мен дербестігін дамытуға бағытталуы керек. Сондай-ақ, Нұрсұлтан Әбішұлы ағылшын тілін меңгермей, Қазақстан ұлттық өрлеуге жете алмайтынын алға тарта отырып, елімізде ағылшын тілінің дамуына ерекше көңіл бөлген болатын [1].

2021 жылы 21 қазанда Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев Қазақстан халқы Ассамблеясы Кеңесінің кеңейтілген отырысында Білім және ғылым министрлігіне дүние жүзіндегі көптілділік тәжірибелерді зерттеп, оны отандық білім беру жүйесіне енгізуді тапсырды [2].

Білім беру жүйесіндегі тіл саясатының өзгеруіне байланысты университет түлектеріне қойылатын талаптар да өзгерді. Жаңа талаптардың қатарында кәсіби және психологиялық бейімделген, кәсіби мәселелерді шешу үшін білім, білік және дағдыларды игеріп, қолдана алатын, шет тілінде кәсіби-коммуникативтік құзыреті болуы қажет.

Соңғы жылдары жоғары білім беру стандарттарын зерттей отырып, тілдік емес факультеттердің студенттеріне тек кәсіби ақпараттарды шығару қабілеті тұрғысынан ғана емес, сонымен қатар, білім алмасу мүмкіндігі тұрғысынан да шет тілін білу талаптарының жоғарылағанын атап өткен жөн. Осыған сәйкес, Қазақстан Республикасында жоғары білім берудің мақсаттарының бірі – кәсіби-коммуникативтік тілдік бағытты ұстанатын, өзіндік сыни ойлау дағдысы қалыптасқан және шығармашылық потенциалы бар мамандарды даярлау. Сол себепті, қазіргі заманғы маманның кәсіби құзыреттілігінің құрамдас бөлігі шет тілі коммуникативтік құзыреттілік (ШТККК) болып табылады.

Мысалы, Ресейде білім беру саласындағы құқықтық реттеу жүйесі университет түлектерінде «тұлғааралық және мәдениетаралық өзара әрекеттесу мәселелерін шешу үшін орыс және шет тілдерінде ауызша және жазбаша сөйлесу қабілеті» болуы керек екенін атап көрсетеді [3, 7 б.]. Бұл идея әртүрлі пәндік салаларға арналған Мемлекеттік білім беру стандарттарында бекітілген.

V. Piacentini (2021) бойынша ағылшын тілін білу, әсіресе ғылыми дәрежелер үшін басты құзыретке айналды. Ағылшын тілін мағыналы оқыту үшін жағдай жасаудың және ағылшын тілі ғылымды үйренуге және керісінше, мысалы, пәнаралық бағдарламалар аясында жаратылыстану сабақтарында ана тілі ретінде «біріктірілген» кезде, ағылшын тілінің қалай қолдау көрсететіні белгілі [4].

Шетелдік ғылыми зерттеу жұмыстарын талдау филологиялық емес мамандықтағы студенттердің шет тілі коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастырудың жаңа технологияларын іздеу және енгізу мәселесін қарастырудың үш негізгі аспектісін бөліп көрсетуге мүмкіндік берді:

- шет тілі бойынша оқу жоспарлары мен бағдарламаларын жаңартудағы білім беру жүйесінің қажеттіліктерін зерделеу;
- қолданылатын технологиялардың тиімділігін эксперименттік дәлелдеу;
- студенттер мен мұғалімдердің қолданылатын технологияларға қатынасын зерттеу.

Сондай-ақ, шет тілі коммуникативтік құзыреттіліктерді қалыптастыруға арналған химия пәнінен кітаптардың аздығы да осы ғылыми зерттеу жұмысының маңызды бір себебі болып табылады. Себебі, тілдік емес университеттердің көпшілігіндегі оқулықтар мен материалдың көзі жалпы-ғылыми мәтіндермен сипатталған. Тілдік емес жоғары оқу орындарына (ЖОО) арналған шет тілі бойынша заманауи оқулық студенттердің нақты контингентінің қажеттіліктерін көрсетуі, сөйлеу әрекетінің бірнеше түрлерінде күшті дағдылар мен біліктілікті қалыптастыруды қамтамасыз ететін жаттығулардың жеткілікті санын қамтуы қажет. Осыған орай, мақаланың мақсаты – кіріктірілген оқыту

негізінде университетте тілдік емес мамандықты шет (ағылшын) тілінде оқыту сабақтарын ұйымдастыру контекстінде CLIL технологиясының тиімділігін зерттеу және білім алушылардың ШТККҚ қалыптастыру үлгісін даярлап, тәжірибеден өткізу.

Әдебиеттік шолу

Студенттердің коммуникативтік құзіреттілігін қалыптастыру маңыздылығы мен теориясын тереңірек түсіну үшін және ШТККҚ арттыруда CLIL оқыту технологиясының тиімділігін қарастыру үшін осы мәселелерді зерттеуге арналған ғалымдардың еңбектерін талдау қажет.

Fenning Ch. пікірінше, коммуникациялық құзіреттілік – бір жерден (адамнан немесе топтан) екінші жерге ақпарат пен түсінікті беру дағдысының дамуы. Ал, коммуникативті құзіреттілік – екінші тілді үйренуге қатысты академиялық термин [5]. Яғни, өзге тілді үйренуде қарым-қатынас дағдысының қалыптасуы.

Алматы облыстық білім беруді дамытудың оқу-әдістемелік орталығының ағылшын тілінің жауапты әдіскері Баймурзаев Ердос Ғайниұлының тұжырымдауынша коммуникативтік құзіреттілікті дамытудың маңыздылығы тек тілдік дағдыларды ғана емес, сонымен қатар сөйлеу дағдыларын жетілдіреді, әсіресе, білімгерлердің сөздік қорын арттырады және сөйлеу сапасын дамытады [6].

Сонымен қатар, ғалымдар Ресей зерттеулерінде шет тілі коммуникативтік құзіреттілікті, белгілі бір саладағы қарым-қатынастың әртүрлі міндеттері мен жағдайларына сәйкес тілдік, әлеуметтік-лингвистикалық, пәндік және аймақтық білімдер негізінде коммуникативті сөйлеу әрекетін жүзеге асыратын қабілеті ретінде ұсынылатынын хабарлайды [7, 12 б.].

O.V. Shemshurenko, L.R. Nizamieva, G.I. Nazarova, G. Broussois өз зерттеулерінде коммуникативті тәсіл оқушылардың өзіндік оқу үдерісінің белсенді қатысушысы бола алатын танымдық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік беретінін сипаттайды. Шет тіліне қатысты коммуникативті педагогика тәжірибені одан әрі теориялау немесе осы негізде құрылған білімнің концептуалды объектіленуі үшін бақыланатын оқу процесінде жаттығулардан немесе кеңірек айтқанда практикалық әрекеттерден бастауды ұсынатынын, басқаша айтқанда, теориядан практикаға емес, тәжірибеден теорияға көшу керек деп тұжырымдады [8, 2 б.].

I.A. Cimermanová зерттеуіне сәйкес шет тілінде қарым-қатынас жасау өмір бойы білім алудың негізгі құзіреттіліктеріне жатады және ғасырлар бойы оқытылады. Мазмұнды тілді біріктірілген оқытудың (CLIL) мақсаты - шет тілін оқыту емес, қарым-қатынас құралы ретінде қызмет ететін және тілді меңгеріп, ұзақ уақыт есте сақтауға әкелетін әдістеме [9, 193-194 б.].

Зерттеу ақпараттарына сүйенсек, шет тілін оқытудың ең сәтті қолданылатын жүйелерінің бірі пәндік-тілді кіріктірілген оқыту әдістемесі (CLIL) болып табылады, ол шет тілі мен пәндік құзіреттілігін дамуын үйлестіруге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, білім беру үдерісіне коммуникативті және құзіреттілік тәсілдерін кіріктіру арқылы жалпы білім беру кеңістігін кеңейту [10, 81 б.].

Алайда, Л.М. Дмитрий мен Н.Г. Еленаның еңбегінде жоғары оқу орындарында қолданылатын «Арнайы мақсаттағы шет тілі (Foreign Language for Specific Purposes)» әдісі де тұлғаны дамыту мәселесін шешіп, кәсіби білімдерін жүйелі түрде толықтыруды, коммуникативті дағдыларды қалыптастыру мен дамытуды қамтамасыз етеді. Арнайы мақсаттағы ағылшын тілін (ESP) оқытудың мазмұны мен әдістерін жетілдіру стратегиясы оқыту технологияларын теориялық зерделеу мен эксперименттік тексеру негізінде мәселені шешудің біртұтас тәсілін әзірлеуді қарастырады [11, 525 б.].

Зерттеушілердің көпшілігі екі тәсілдің ұқсастығынан гөрі айырмашылықтары көп және олардың үйлесімділігі туралы салыстырмалы түрде теріс деп санайды. Мысалы, соның бірі, Torregrosa Benavent пен Sánchez-Reyes Peñamaría (2011) сипаттамасына сүйенсек «ESP

және CLIL арасындағы байланысты оңай орнатуға болады, өйткені екеуі жиі ойлағаннан да тығыз байланысты. Дегенмен, CLIL ESP-ге қарағанда мазмұнға көбірек көңіл бөлетіні анық, өйткені бұл жағдайда мұғалімдерде ESP тәжірибешілеріне әдетте жетіспейтін мазмұн мен тіл туралы жалпы білім бар [12, 92 б.].

Arno-Macia және Mancho-Bares бойынша мазмұн мен тілді біріктірілген оқыту (CLIL) – тілдік дағдыларды да, мазмұндық білімді де меңгеру мәселелерін қанағаттандыру үшін ұсынылатын жалпы тәсілдердің бірі және жоғары білім беруде, әсіресе Еуропа елдерінде кеңінен қолданылады [13].

Ute Smit, Thomas Finker анықтамасына сәйкес Ұтқырлық пен жаһандандудың көптілді талаптарына байланысты, Content and Language Integrated Learning (CLIL), яғни биология, тарих немесе математика сияқты мазмұнды пәндерді ағылшын тілінде немесе оқытушылар мен студенттердің бірінші тілі болып табылмайтын басқа тілде оқытуға бейімделіп жатыр [14, 102 б.].

А.П. Тарнаева, Г.А. Баева (2019) ғылыми мақаласында келесі анықтаманы ұстанады: CLIL – «пәндік саладағы білімді бір уақытта меңгеруді және осы білімді шет тілінде пайдалана білуді» қамтитын екі жақты сипатымен сипатталатын тәсіл [15, 283 б.]. Бұл тәсілдің аясында шет тілі пәндік білімді меңгеруде өзіндік делдалға, ал пәндік білім шет тілін меңгеру ресурсына айналады. CLIL моделі бойынша құрылған интеграцияланған курстар пәндік және лингвистикалық компоненттердің теңдестірілген үйлесімі болып табылады және олардың ешқайсысы екіншісінен басым емес.

J.Moller және D.Rumlich ғылыми жұмысының теориялық негіздемесіне сәйкес Германияда шет тілінде оқытылатын мазмұндық пәндер көбінесе тарих, география, биология, музыка немесе саясат болып табылады [16, 60 б.]. Германияда CLIL бойынша нақты нұсқау әдетте студенттер өздерінің жалпы тілінде сауаттылық дағдыларын меңгергеннен кейін жүзеге асырылады, бұл әдетте орта деңгейде. Дидактикалық тұрғыдан алғанда, бұл оқыту әдісінің артықшылығы – шет тілін жеке сабаққа айналдырмай-ақ аутентикалық контексте қолдануға болады.

Зерттеу материалдары мен әдістері

Кіріктірілген оқыту (CLIL) негізінде 5B01504 – «Химия мұғалімін даярлау» және 5B01507 – «Химия-Биология мұғалімін даярлау» БББ сәйкес, білім алушылардың ШТККҚ қалыптастыру модельдеуі даярланды.

1-Суретте ұсынылған модельдеудің негізгі элементі - оқыту іс-әрекетін «Шетел тілі» мен жаратылыстану ғылымдары пәндері (Органикалық химия) аясында біріктіру арқылы студенттерді тандемді оқыту болып табылады. Соңдай-ақ, модельдеу қолданылатын оқыту тәсілдерін таңдауды, оқытудың негізгі кезеңдерін және қалыптастыратын ШТККҚ құрамдас бөліктерін анықтайды.

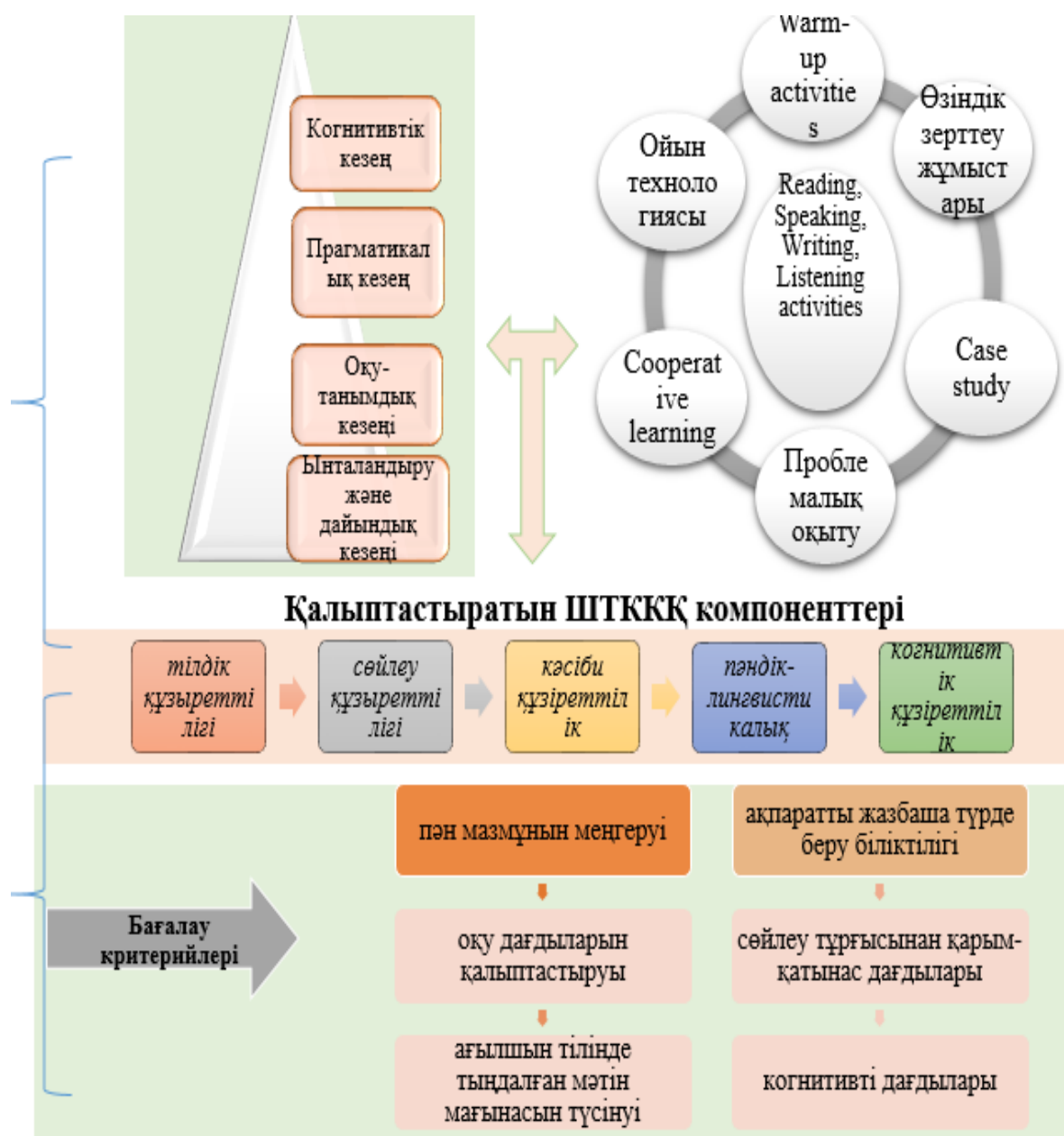
Оқыту үрдісі төмендегі көрсетілген кезеңдерді іске асыруды қамтиды.

- I. Ынталандыру-дайындық кезеңі;
- II. Оқу-танымдық кезеңі;
- III. Прагматикалық кезең;
- IV. Когнитивтік кезең.

I кезеңде оқытушылардың міндеттері студенттерді химия саласы аясында ағылшын тілінде қарым-қатынас жасауға ынталандыру, шет тілінде кәсіби терминологияны есіне түсіріп, зейіндерін оқу үрдісіне аудару, қызығушылықтарын ояту.

II кезең – шет тілі кәсіби-коммуникативтік міндеттерді қою арқылы тыңдалым, оқылым, айтылым және жазылым дағдыларын қалыптастыруға бағытталған. Бұл кезеңде тақырып мазмұнына сәйкес мәтінмен жұмыс болады. Сонымен қатар, мазмұнды меңгеріп қана қоймай шет тілінде химиялық терминдерді меңгеріп, жалпылама және академиялық сөздік қорын арттырады.

III кезең – оқу-танымдық кезеңде алған білімдерін қорытындылап, қарым-қатынас жағдайларында пайдалана білуге негізделген.

Сурет 1. CLIL негізінде болашақ химия мұғалімдерінің шет тілі кәсіби коммуникативті құзіреттілігін қалыптастыру модельдеуі

IV кезең – мазмұнға сәйкес ситуациялық және проблемалық сұрақтардың шешімін тауып, талдау жасауға және өз ойларын ашық жеткізуге, өзіндік зерттеу жұмыстарын жүргізуге дағдыландыруды мақсат етеді.

Зерттеу нәтижесінде анықталған «Органикалық химия» пәні мен тілдің интеграциясы негізінде студенттердің шет тілі кәсіби коммуникативті құзіреттіліктің құрамдас бөліктері 1-кестеде көрсетілген:

Химия мамандығы студенттерінің ШТККҚ компоненттері

<i>ШТККҚ компоненттері</i>	
<i>сөйлеу құзыреттілігі</i>	химия мазмұны бойынша сөйлеу, тыңдалым, оқылым, жазылым дағдылары; түрлі қарым-қатынас жағдайларында ойларын толық, сауатты түрде жеткізе білу қабілеті.
<i>лингвистикалық құзыреттілік</i>	қарым-қатынас жағдайларына байланысты фонетикалық, орфографиялық, грамматикалық тілдік құралдарлы меңгеру.
<i>кәсіби құзіреттілік</i>	химиялық түсініктерді қалыптастырып, химиялық терминологияны меңгеруі; химиялық тілде сөйлеу қабілеті; химиялық ойлау.
<i>пәндік-тілдік</i>	шет тілінде химиялық терминдерді меңгеруі; шет тілінде химия мазмұны бойынша сөздік қорының дамуы; химия саласы аясында ағылшын тілінде қарым-қатынас жасау дағдысы.
<i>когнитивті құзіреттілік</i>	ағылшын тілінде мәліметті алудың көздерін және өздігінен зерттеу жұмыстарын жүргізу құралдарын білу; ақпаратты қабылдау, талдау, жалпылау, бағалау, логикалық жүйелеу.

Ұсынылған модельдеу негізінде эксперимент нәтижесін тексеруге бағытталған «Органикалық химия» пәнінен жасалған жаттығулар жиынтығының тиімділігін бағалау критерийлері анықталған.

- √ пән мазмұнын меңгеруі;
- √ оқу дағдыларын меңгеруі;
- √ ағылшын тілінде тыңдалған мәтін мағынасын түсіну;
- √ ақпаратты жазбаша түрде беру біліктілігі;
- √ сөйлеу тұрғысынан қарым-қатынас дағдылары;
- √ когнитивті дағдылары.

Зерттеу әдістері

Зерттеу әдістерін салыстыра келе экспериментті ұйымдастыруда квазиэксперименттік зерттеу тиімдірек және ең қолайлы болды. Себебі, квазиэксперимент нақты экспериментке қарағанда кездейсоқ тағайындауға тәуелді емес. Квазиэксперименттік зерттеу дәстүрлі эксперименттік дизайнға немесе рандомизацияланған бақыланатын сынаққа ұқсағанымен, кездейсоқ өңдеу болмайтыны анық. Квазиэксперименттер алдын ала тестілеуді пайдаланады. Бұл дегеніміз, кез келген деректерді жинамас бұрын, қандай да бір қиындықтардың бар-жоғын тексеру үшін сынақтар жасалады. Содан кейін тест нәтижелерін жазып, нақты эксперимент жүргізіліп, пост-тест алынады. Сонымен қатар, квазиэкспериментте бақылау тобының болуы міндетті емес, себебі, алдын ала тест пен пост-тест алынатындықтан, нәтижені эксперименттік топ арқылы тексеруге болады. Алайда, эксперименттік дизайнға байланысты сынақ нәтижесіне сенімділікті арттыру мақсатында салыстыруға оңтайлы болу үшін бақылау тобын пайдалану тиімдірек болды.

Осыған сәйкес, эксперименттік жұмысты ұйымдастыру схемасы 2-кестеде көрсетілген.

Эксперименттік оқытудың схемасы

<i>Эксперименттік топ</i>	<i>Бақылау тобы</i>
Pre- тест	Pre- тест
Эксперименттік оқыту	Дәстүрлі оқыту
Post-тест	Post-тест

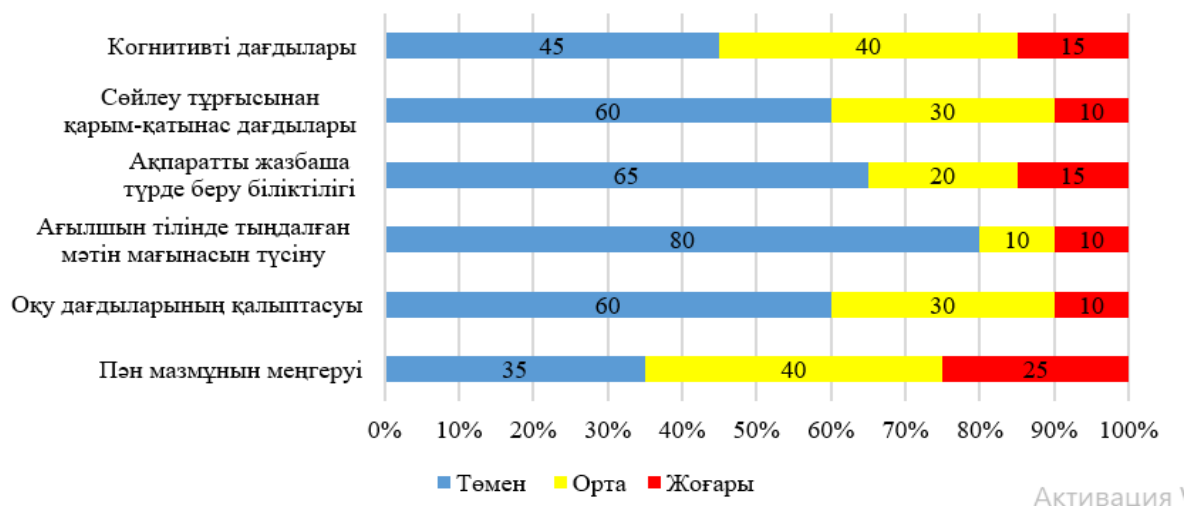
2-Кестеде көрсетілгендей, арнайы таңдалған коммуникативтік тапсырмаларды пайдалана отырып, жоғарыда сипатталған 6 критерий арқылы студенттердің қалыптасқан ШТККҚ деңгейін анықтау үшін эксперименттік және бақылау топтарында алдын ала эксперименттік тест пен эксперименттен кейінгі тестілеу өткізілді.

Оқытудың алдында жүргізілілген тестілеудің мақсаты студенттердің кәсіби шет тілі қарым-қатынасына қажетті қабілеттерінің қалыптасу деңгейін анықтау болды. Оқытудан кейінгі пост-тест студенттердің ШТККҚ қалыптастыруда дәстүрлі әдіспен салыстырғанда CLIL оқыту мен оқудың тиімділігін анықтауға бағытталған.

Нәтижелер

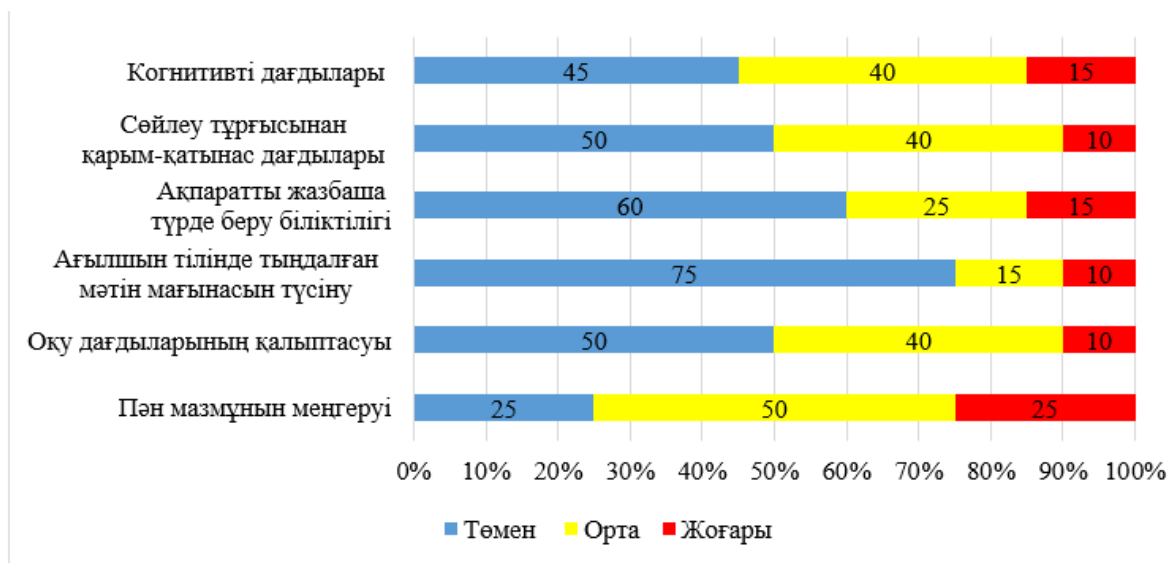
CLIL сабақтарын ұйымдастыруға бағытталған «Органикалық химия» пәнінен жаттығулар жинағы Оңтүстік Қазақстан мемлекетік педагогикалық университеті, Жаратылыстану факультеті, Химия кафедрасында, 5В01504 – «Химия мұғалімін даярлау» және 5В01507 – «Химия-Биология мұғалімін даярлау» БББ, көптілді топта оқитын 3-курс білім алушыларына сынақтан өтті. Эксперимент қатысушылары 29 студентті құрайды. Бақылау тобында – 11 студент, эксперименттік топта – 18.

Бақылау тобынан алынған дайындық кезеңінде алынған және қорытынды диагностикалық тесттің нәтижесі 2- және 3-суреттерде көрсетілген.

Сурет 2. Бақылау тобының экспериментке дейінгі диагностикалық тесттің нәтижесі

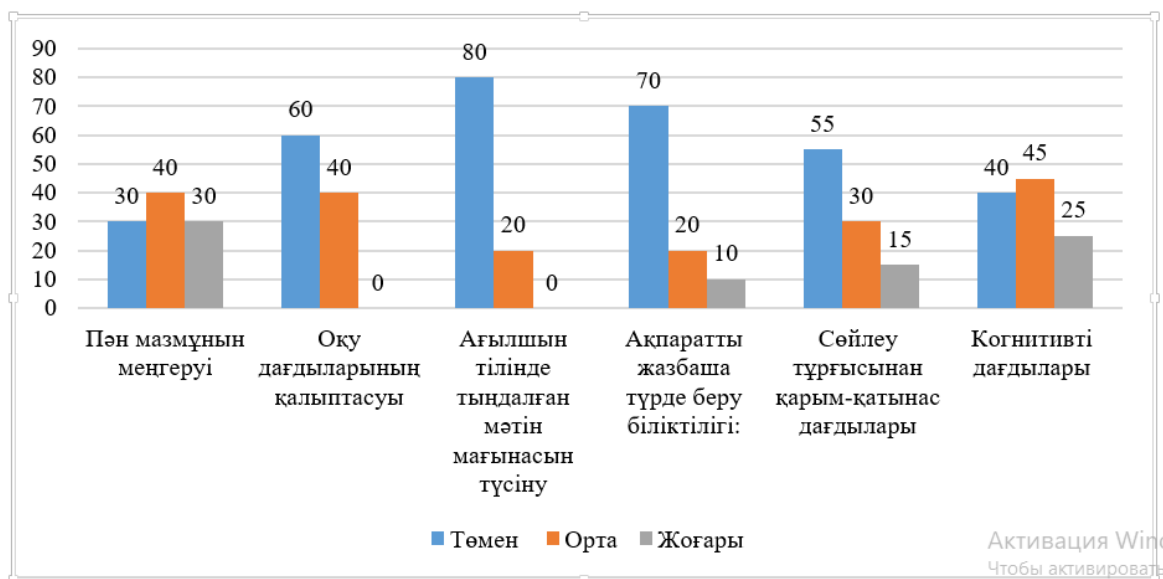
Диаграммадан байқағанымыздай студенттердің қарым-қатынастағы ағылшын тілінде сөйлеу дағдылары, пән мазмұнын меңгеруі мен оқу дағдылары 10% төмен деңгейден орта деңгейге жоғарылаған.

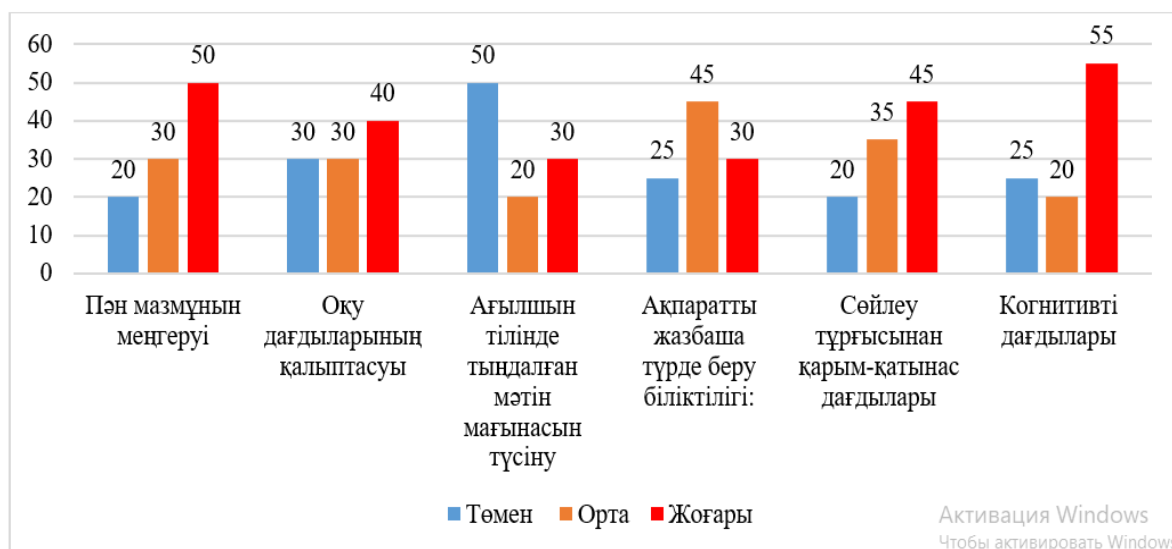
Сурет 3. Бақылау тобының эксперименттен кейінгі алынған тесттің нәтижесі

Сонымен қатар, ағылшын тілінде тыңдалған мәліметті түсіну деңгейі мен жазу деңгейінде айтарлықтай өзгеріс болмаған, студенттің 5% төмен деңгейден орта деңгейге жоғарылаған.

Экспериментке дейін және эксперименттен кейін жасалған 4- және 5-суретте көрсетілген тесттің нәтижесін қарастыратын болсақ, ең жоғарғы дәрежені оқу және сөйлеу дағдылары көрсеткішінен байқасақ болады. Себебі, сөйлеу дағдылары бойынша төмен деңгейдегі студенттердің 35% орта деңгейге, ал орта деңгейдегі қатысушылардың 30% жоғары көрсеткішке жеткен. 40% студенттің оқу дағдылары орта деңгейден жоғары деңгейге және 30% төмен деңгейден орта деңгейге жоғарылаған. Когнитивті дағдылары мен ағылшын тілінде тыңдалған мәтінді түсіну қабілеті бойынша студенттердің 30% жоғары деңгейге артқан. Пән мазмұнын меңгеруде айтарлықтай даму жоқ, студенттің 20% ғана жоғары деңгейге көтерілген. Сонымен қатар, 45% төмен деңгейдегі студенттер жазылым қабілетін орта деңгейге арттырған.

Сурет 4. Эксперименттік топтан экспериментке дейін алынған тесттің нәтижесі

Сурет 5. Эксперименттік топтан алынған пост-тесттің нәтижесі

Бақылау тобына қарағанда эксперименттік топтың ШТККҚ қалыптастыру деңгейі біршама жоғары.

Талқылау

М.К.-Ү. Tsang зерттеу жұмысында ағылшын тілінде сөйлейтін және ENL және ESL (ағылшын тілі –екінші тіл ретінде) студенттері үшін химияға қатысты көптеген зерттеулер бар, бірақ ағылшын тілі-шет тілі ретінде, яғни, EFL студенттеріне қатысты зерттеулер аз деген тұжырымға келген. Пәндік контексте EFL студенттеріне оқыту қиынырақ болған, себебі, студенттер тек мазмұндық білім кедергісін ғана емес, сонымен қатар тілдік кедергіні де жеңу керек деген қорытындыға келген. Сондықтан EFL студенттеріне арналған химияны зерттеуге арналған журналдардағы мақалалар сирек кездеседі.

Зерттеу нәтижесіне тоқталсақ, экспериментке элиталық және негізгі сыныптар қатысқан. Бұл ғылыми жұмыста элиталық 11-сыныпқа жүргізілген зерттеуде эксперименттік топтағы нәтижелер айтарлықтай өскен. Алайда, зерттеуде CLIL оқытудың тиімділігі күмәнді болған, өйткені, элиталық сынып - қабілеті жоғары студенттер. Егер таңдаулы студенттер ғана негізгі сыныпқа қарағанда жоғары нәтижелерге қол жеткізсе, бұл оқыту негізгі сынып болып табылатын орташа немесе төмен қабілетті студенттерге пайда әкелмеуі мүмкін [17].

Зерттеу нәтижелерін салыстыратын болсақ, эксперимент қатысушылары EFL студенттері болып саналады, себебі, ағылшын тілі Қазақстанда шет тілі есебінде саналады. Жоғарыда талқыланған зерттеушінің ғылыми тәжірибесі мектеп оқушыларына жасалған. Алайда, біздің елімізде CLIL негізінде химия мамандығында оқитын EFL студенттерінің ШТККҚ дамытуға бағытталған зерттеулердің аздығынан ғылыми зерттеу педагогикалық ЖОО студенттеріне арналған. Эксперимент нәтижесіне келсек, Гонконгта жүргізілген зерттеудегі химиядан білімі және ағылшын тілі деңгейі жоғары студенттердің жоғары нәтижелерге қол жеткізетіндігі туралы тұжырымына келіспеуге болмайды. Алайда, осы зерттеу жұмыстың нәтижесі көрсеткендей, CLIL оқытуда ағылшын тілі деңгейі орта студенттердің де деңгейі дамып, қызығушылықтары артатыны анықталды.

Сондай-ақ, Shumaila Jalal және Ali Nawab (2022) ғылыми жұмысы студенттердің екінші тілдік дағдыларын (L2) және химия пәнінің мазмұнын дамыту үшін кіріктірілген тіл мен

мазмұнды оқыту (CLIL) әдісін пайдалану мүмкіндігін зерттеуге бағытталған. Осы мақсатқа жету үшін 30 оқушыдан тұратын 7-сыныпқа CLIL әдісін жүзеге асыру үшін іс-әрекетті зерттеу әдісі қолданылған [18].

Оқушылардың өз ойларын жеткізудегі басты қиындықтарының бірі олардың сөздік қорының шектеулілігі болғандықтан, олардың сөздік қорын дамытуға суреттер көрсету, флэш-карталарды пайдалану және сөз қабырғаларын дамыту сияқты әртүрлі әдістерді қолдану арқылы көбірек уақыт жұмсалған. Себебі, зерттеуші атап өткендей, оларға сөйлеуге байланысты тапсырма берілгенде, олар сөйлегісі келмегендіктен, сыныпта тыныштық орнаған. Осы жағдайға қатысты пікірімен бөліскен студент сұхбат барысында «Мен ағылшын тілінде не айтарымды, неден бастарымды білмеймін» деп мәлімдеген. Дегенмен, зерттеуші олардың күш-жігерлері үшін үнемі мадақтап, олардың ұялшақтығын жеңу үшін, үнемі ынталандырумен бірге, оларға еркін ортада құрдастарымен тіл үйренуге мүмкіндік беру үшін көбірек жұптық және топтық жұмыстар жүргізгендіктен, олар бірте-бірте өздеріне сенім артып, тілдік құзыреттіліктері өте төмен болса да, ағылшын тілін қолдануға тырысқан [18, 7 б.].

Осыған сәйкес, эксперимент барысында зерттеу жұмысымызда, бұл зерттеу нәтижелерін ескере отырып, оқу барысын қызықты әрі пайдалы ұйымдастыру үшін, жоғарыда сипаттап өткендей, кезеңдік оқыту үрдісін пайдаланған болатынбыз. Сонымен қатар, жаттығуларды құрастыруда бір немесе екі әдіспен шектеліп қалмай, «Проблемалық оқыту», «Cooperative», «Case study», «Ойын» технологиясы, Warm-up және т.б. әдіс-тәсілдер қолданылды. Жоғарыда көрсетілгендей, студенттер жоғары нәтижелерге қол жеткізді.

Қорытынды

Қорытындылайтын болсақ, коммуникативті әрекетте оқушылар сөйлеу мәселелерін шешеді, мысалы, бір нәрсені теріске шығару, дәлелдеу, анықтау, келісу және т.б., ол үшін сөйлеу әрекетін орындау қажет. Бұл ретте не айту керек, сөз тіркесін қалай құрастыру керек, қандай лексикалық бірліктерді, грамматикалық құрылымдарды таңдау керектігін қарастыру керек. Осылайша, жаһандану жағдайында халықаралық ынтымақтастықтың табыстылығы кез келген маманның шет тілі коммуникативтік құзыреттілік деңгейімен шартталады.

Алдын ала эксперимент жүргізуде бақылау барысында біз келесі мәселелерге тап болдық: студенттердің ағылшын тілін оқытудағы коммуникативті мотивациясының төмендігі; сөйлеу кезінде қателесуден қорқу; өз бетінше сөйлеуге үйрету оқушылардың дәстүрлі түрде сөйлеу формалары мен берілген мәтін түріндегі айтылым мазмұнын меңгеруімен қиындатады, бұл олардың сөйлеу әрекеті процесінде олардың дербестігі мен инициативасын қалыптастыруға жеткілікті ықпал етпейді.

Ғылыми жұмыста CLIL оқытуда студенттердің ШТККҚ дамыту мақсатында оқыту үрдісін ұйымдастыру моделі ұсынылды. ШТККҚ компоненттері және бағалау критерийлері анықалып, соның негізінде «Органикалық химия» пәнінен жаттығулар жинағы даярланды. Шет тілі кәсіби коммуникативті құзіреттілікті арттыруға бағытталған жаттығулар жинағы тәжірибеден өтіп, нәтижелері талқыланды.

Тәжірибе барысында, эксперименттік оқытудан кейін CLIL оқытуға арнайы ұсынылған модельдің тиімділігін анықтау үшін пост-тест алынды. Соның нәтижесінде, дәстүрлі сабақтарда студенттер шын мәніндегі шығармашылық жұмысқа сирек тартылатыны байқалды. Білім алушылардың пікірлері бұл ойды растайды, өйткені, оларды ойлауға, жауап іздеуге, фактілерді, оқиғаларды және шындық құбылыстарын өздері түсінуге мәжбүр ететін белсенді формалар мен әдістер қызықтырады.

Зерттеу жұмыстың материалдары мен нәтижелері CLIL оқытушылары мен осы бағытта ғылыми жұмыспен айналысып жүрген зерттеушілерге көмегі тиюі мүмкін.

Әдебиеттер тізімі

1. Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана. «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность» [Электрон. ресурс]. – 2017. – URL: http://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-nazarbaeva-narodu-kazahstana-31-yanvarya-2017-g. (дата обращения: 14.01.2023).
2. Совет Ассамблеи народа Казахстана [Электрон. ресурс]. – 2021. – URL: https://noks.kz/news/tokaev_ne_nado_ogranichivat_izuchenie_det (дата обращения: 12.01.2023).
3. Федеральный государственный образовательный стандарт высшего образования: МОН РФ [Электрон. ресурс]. – 2015. – URL: <http://fgosvo.ru/uploadfiles/fgosvob/510301.pdf> (дата обращения: 20.10.2022).
4. Piacentini V. CLIL and Science education. A review for a Language focus in Science teaching // *Ricerche di Pedagogia e Didattica – Journal of Theories and Research in Education*. – 2021. – Vol. 16. – № 3. – P. 113-131. DOI: <https://doi.org/10.6092/issn.1970-2221/12646>.
5. Fenning Ch. What is communication competence? [Электрон. ресурс]. – 2022. – URL: <https://christenfenning.medium.com/what-is-communication-competence-b86f043304ea> (дата обращения: 20.12.2022).
6. Баймырзаев Ғ.Е. Шетел тілін оқытуда коммуникативтік күзінеттілікті қалыптастыру [Электрон. ресурс]. – 2021. – URL: <https://bilimdinews.kz/?p=140562> (қаралған күні: 20.10.2022).
7. Бырдина О. Г., Долженко С. Г., Юринова Е. А. Формирование иноязычной коммуникативной компетенции у студентов нефилологических профилей подготовки посредством content-based active speaking technology // *Вестник Новосибирского государственного педагогического университета*. – 2018. – Т. 8. № 4. – С. 7-25.
8. Shemshurenko O.V., Nizamieva L. R., Nazarova G. I., Broussois G. Creating an Effective Form of Communication Strategy in Foreign Language Learning // *Universal Journal of Educational Research*. – 2019. – Vol. 7. – №10B. – P. 1-4.
9. Cimermanova I. A. Review of European Research on Content and Language Integrated Learning // *Integration of Education*. – 2021. – Vol. 25. – №2. – P. 192-213.
10. Бырдина О. Г., Юринова Е. А., Долженко С. Г. Формирование иноязычной профессионально-коммуникативной компетенции у студентов педагогического вуза посредством CLIL // *Образование и наука*. – 2020. – Т. 22. – № 7. – С. 77-100.
11. Matukhin D. L., Gorkaltseva E. N. Teaching Foreign Language for Specific Purposes in Terms of Professional Competency Development // *Mediterranean Journal of Social Sciences*. – 2015. – Vol. 6. – №1. – P. 525-531.
12. Torregrosa Benavent G., Sánchez-Reyes Peñamaría S. Use of authentic materials in the ESP classroom // *Encuentro*. – 2011. – Vol. 20. – P. 89-94.
13. Arnó-Macià E., Mancho-Barés G. The role of content and language in content and language integrated learning (CLIL) at university: Challenges and implications for ESP // *English for Specific Purposes*. – 2015. – Vol. 37. – №1. – P. 63-73.
14. Smit U., Finker Th. Topicalizing language in CLIL teaching at technical colleges: A micro-level analysis of language-related episodes (LREs) // *English for Specific Purposes*. – 2022. – Vol. 68. – №6. – P. 102-115.
15. Tarnaeva L. P., Baeva G. A. Content and language integrated learning in the system of linguistic education: pro et contra // *Language and Culture*. – 2019. – Vol. 45. – P. 281-298.
16. M'oller J., Fleckenstein J., Hohenstein F., Preusler S., Paulick I., Baumert J. Varianten und Effekte bilingualen Lernens in der Schule // *Zeitschrift für Erziehungswissenschaft*. – 2017. – Vol. 21. – №1. – P. 4-28.
17. Tsang M.K.-Y. Building in language support in a Hong Kong CLIL chemistry classroom // *Journal of Immersion and Content-Based Language Education*. – 2020. – Vol. 8. – №2. – P. 149-172.
18. Jalal Sh., Nawab A. The possibilities and challenges of using content and language integrated learning approach in a private sector school of Northern Sindh, Pakistan // *Cogent Education*. – 2022. – Vol. 9. – P. 1-12.

А.Б. Кенже, А.Е. Битемирова, А.У. Усенбай, Г.Е. Түймебаева

Южно-Казахстанский государственный педагогический университет, Шымкент, Казахстан

Изучение особенностей CLIL в формировании иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности студентов неязыковых специальностей

Аннотация. Одним из важнейших направлений деятельности современного педагогического вуза является подготовка специалистов, способных эффективно использовать иностранный язык в своей профессиональной сфере. Цель исследования – обосновать эффективность авторской модели, разработанной с целью формирования иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности (ИПКК) студентов педагогического вуза посредством контентно-языкового интегрированного обучения (CLIL). В соответствии с этим в научной работе рассмотрено понятие коммуникативной компетентности, изучена важность формирования ИПКК и специфика технологии CLIL. Кроме того, определены основные компоненты компетенции говорения на иностранном языке в профессиональном общении и на их основе описаны критерии оценки. Представлена модель организации учебного процесса CLIL студентов с целью формирования коммуникативных навыков на английском языке в профессиональной сфере. Модели контентно-языкового интегрированного обучения являются одними из наиболее эффективных и популярных методов внедрения интегрированного подхода к образованию. Здесь иностранный язык выступает как «средство профессионального образования и формирования знаний».

Также в статье представлены результаты внедрения авторской модели, направленной на формирование иноязычной профессионально-коммуникативной компетентности студентов вуза посредством предметно-языкового интегрированного обучения (CLIL). Данные были получены из письменных данных по результатам пред- и постэксперимента, а также из экспериментальных исследований процесса обучения с устными данными во время наблюдения. Эффективность преподавания и обучения CLIL на занятиях органической химии сравнивалась и оценивалась путем обсуждения некоторых последствий. В исследовательской работе делается вывод о том, что преподавание CLIL привело к положительным результатам обучения среди студентов, изучающих английский язык на среднем уровне.

Ключевые слова: технология CLIL, интегрированное обучение, коммуникативная компетенция, иноязычная компетенция, неязыковая специальность, химия, профессиональная компетентность.

A.B. Kenzhe, A.E. Bitemirova, A.U. Ussenbay, G.E. Tuymebayeva

South Kazakhstan State Pedagogical University, Shymkent, Kazakhstan

The study of the CLIL features in the formation of foreign language professional communicative competence of non-linguistic specialties' students

Abstract. One of the most significant areas of activities of a modern pedagogical university is the training of specialists who are able to effectively use a foreign language in their professional field. The purpose of the study is to substantiate the effectiveness of the author's model, developed with the aim of forming a pedagogical university students' foreign language professional communicative competence (FLPCC) through Content-Language Integrated Learning (CLIL). In accordance with this, in the scientific work the concept of communicative competence is considered and the importance of the formation of FLPCC and the specifics of the CLIL technology are studied. In addition, the main components of the foreign language speaking competence in professional communication are identified and, based on them, the evaluation criteria are described. A model for organizing the educational process of CLIL students is presented in order to form communication skills in English in the professional field. Content-Language Integrated Learning models are one of the most effective and popular methods for implementing an integrated approach to education. Here, a foreign language acts as a «means of professional education and the formation of knowledge.»

Moreover, the article presents the results of the implementation of the author's model aimed at the formation of the university students' foreign language professional and communicative competence through subject-language integrated learning (CLIL). Data were obtained from written data on pre- and

post-experiment outcomes, as well as from experimental learning studies with oral data during observation. The effectiveness of CLIL teaching and learning in organic chemistry classes was compared and evaluated by discussing some of the implications. The research paper concludes that CLIL teaching has led to positive learning outcomes among intermediate English learners.

Keywords: CLIL technology, integrated learning, communicative competence, foreign language competence, non-linguistic specialty, chemistry, professional competence.

References

1. Poslanie Prezidenta Respubliki Kazahstan N.Nazarbaeva narodu Kazahstana. «Tret'ya modernizaciya Kazahstana: global'naya konkurentosposobnost'» [Message of the President of the Republic of Kazakhstan N.Nazarbayev to the people of Kazakhstan. "The Third Modernization of Kazakhstan: Global Competitiveness"]. 2017. Available at:http://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-nazarbaeva-narodu-kazahstana-31-yanvary-2017-g. [in Russian]. (accessed 14.01.2023).
2. Sovet Assamblei naroda Kazahstana [Council of the Assembly of the Kazakhstan People]. 2021. Available at:https://noks.kz/news/tokaev_ne_nado_ogranichivat_izuchenie_det [in Russian]. (accessed 12.01.2023).
3. Federal'nyj gosudarstvennyj obrazovatel'nyj standart vysshego obrazovaniya [Federal State Educational Standard of Higher Education]. 2015. Available at:<http://fgosvo.ru/uploadfiles/fgosvob/510301.pdf> [in Russian]. (accessed 20.10.2022).
4. Piacentini V. CLIL and Science education. A review for a Language focus in Science teaching, *Ricerche di Pedagogia e Didattica – Journal of Theories and Research in Education*. 2021. No. 16(3). P.113-131.
5. Fenning Ch. What is communication competence? 2022. Available at: <https://chris-fenning.medium.com/what-is-communication-competence-b86f043304ea> (accessed 20.12.2022).
6. Bajmyrzaev G.E. Shetel tilin okytuda kommunikativtik kyziretilikti kalyptastyru [Formation of communicative competence in foreign language teaching]. Available at: <https://bilimdinews.kz/?p=140562> [in Kazakh] (accessed 20.10.2022).
7. Byrdina O.G., Dolzhenko S.G., Yurinova E.A. Formirovanie inoyazychnoj kommunikativnoj kompetencii u studentov nefilologicheskikh profilej podgotovki posredstvom content-based active speaking technology [Formation of foreign language communicative competence among students of non-philological training profiles through content-based active speaking technology], *Vestnik Novosibirskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta* [Bulletin of the Novosibirsk State Pedagogical University], 2021. No.88(4). P. 7-25.
8. Shemshurenko O. V., Nizamieva L. R., Nazarova G. I., Broussois G. Creating an Effective Form of Communication Strategy in Foreign Language Learning, *Universal Journal of Educational Research*, 2019. No.7(10B). P. 1-4.
9. Cimermanova I. A. Review of European Research on Content and Language Integrated Learning. *Integration of Education*. 2021. No.25(2). P. 192-213.
10. Byrdina O. G., YUrinova E. A., Dolzhenko S. G. Formirovanie inoyazychnoj professional'no-kommunikativnoj kompetencii u studentov pedagogicheskogo vuza posredstvom CLIL [Formation of foreign language professional and communicative competence among students of a pedagogical university through CLIL], *Obrazovanie i nauka* [Education and science], 2020. No.22(7). P. 77-100.
11. Matukhin D. L., Gorkaltseva E. N. Teaching Foreign Language for Specific Purposes in Terms of Professional Competency Development, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 2015. No.6(1). P. 525-531.
12. Torregrosa Benavent G., Sánchez-Reyes Peñamaría S. Use of authentic materials in the ESP classroom, *Encuentro*, 2011. No.20. P.89-94.
13. Arnó-Macià E., Mancho-Barés G. The role of content and language in content and language integrated learning (CLIL) at university: Challenges and implications for ESP, *English for Specific Purposes*, 2015. No.37(1). P. 63-73.
14. Smit U., Finker Th. Topicalizing language in CLIL teaching at technical colleges: A micro-level analysis of language-related episodes (LREs), *English for Specific Purposes*, 2022. No.68(6). P. 102-115.
15. Tarnaeva L. P., Baeva G. A. Content and language integrated learning in the system of linguistic education: pro et contra, *Language and Culture*, 2019. No.45. P. 281-298.

16. Möller J., Fleckenstein J., Hohenstein F., Preusler S., Paulick I., Baumert J. Varianten und Effekte bilingualen Lernens in der Schule [Variations and Impacts of CLIL in School], Zeitschrift für Erziehungswissenschaft [Journal of Educational Science], 2017. No.21(1). P. 4–28.

17. Tsang M.K.-Y. Building in language support in a Hong Kong CLIL chemistry classroom. Journal of Immersion and Content-Based Language Education, 2020. No.8(2). P.149-172.

18. Jalal Sh., Nawab A. The possibilities and challenges of using content and language integrated learning approach in a private sector school of Northern Sindh, Pakistan, Cogent Education. 2022. No.9. P. 1-12.

Авторлар туралы мәлімет:

Кенже Ә.Б. – 2 курс докторанты, химия кафедрасы, Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, Шымкент, Қазақстан.

Битемирова А.Е. – Химия ғылымдарының кандидаты, доцент, Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, Шымкент, Қазақстан.

Үсенбай А.Ү. – химия кафедрасының магистр оқытушысы, Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, Шымкент, Қазақстан.

Түймебаева Г.Е. – 3 курс докторанты, химия кафедрасы, Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, Шымкент, Қазақстан.

Kenzhe A.B. – The 2nd year Ph.D. student, Chemistry department, South Kazakhstan State Pedagogical University, Shymkent, Kazakhstan.

Bitemirova A.E. – Candidate of Chemical Sciences, associate professor, South Kazakhstan State Pedagogical University, Shymkent, Kazakhstan.

Ussenbay A.U. – Master’s degree-lecturer, Department of Chemistry, South Kazakhstan State Pedagogical University, Shymkent, Kazakhstan.

Tuymebayeva G.E. – The 3rd year Ph.D. student, Chemistry department, South Kazakhstan State Pedagogical University, Shymkent, Kazakhstan.